

Sociální deviace v SPSP

6.

Integrované teorie sociálních deviací

FSS MU Brno, 2006

OBSAH SETKÁNÍ

- 1. OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH** (*Cíl - Strategie integrace - Typy integračních teorií - Kritika*)
- 2. VYBRANÉ INTEGROVANÉ TEORIE** (*integrovaná perspektiva – interakční t. – t.rovnovážné kontroly*)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Cíl

vysvětlit příčiny a změny delikventního chování pomocí teorií aplikovaných v současné kriminologii, resp. popsáním vztahů mezi proměnným v nich obsaženými

(teorie učení, teorie napětí/anomie a teorie kontroly)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Strategie integrace existujících teorií

1. strategie od konce do konce („end-to-end strategy“) - využívá řazení vztahu mezi proměnnými dle původní teorie, avšak závislé proměnné některých teorií utvářejí nezávislé proměnné jiných teorií

(např. vysoká úroveň napětí vede jedince k utváření či spojování delikventních subkultur, které v návaznosti vedou k zločinu)

2. přeformulování teorií jazykem jedné teorie (tzv. „konceptuální integrace“ jednou teorií) - viz např. Akers (1985, 1989, 1998, 2000)

(Ize např. využít teorie sociálního učení, která je obecnější nežli ostatní mikro-úrovňové teorie -Hirschiho svazující pouta mohou potom být vnímána jako negativní trest a zdržujeme se vykonávat aktivity, u kterých se bojíme, že jimi ztratíme naši současnou odměnu)

3. rozpracování tématu, který je společný několika teoriím

(např. vliv rozsahu poskytování sociální podpory na zločin se projevuje u teorie napětí, kontroly i sociálního učení:

- *sociální podpora má přímý kauzální vliv na zločin a na další proměnné, které ovlivňují zločin (např. sociální kontrolu)*
- *sociální podpora ovlivňuje podmínky dalších proměnných (strukturální faktory typu je chudoba a zničené domovy), které vedou ke zločinu - např. napětí pravděpodobně vede ke zločinu tehdy, když je sociální podpora nízká)*

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- **integrované teorie mají v kriminologii dlouhou historii**
(Lombroso: k vysvětlení zločinu je nutné, abychom brali v potaz biologické, psychologické, sociální a další proměnné jako je atmosféra situace)
- **nedávné práce v biologii a psychologii také kombinují proměnné z biologických, psychologických a sociologických teorií**
(sociální prostředí a biologické faktory (genetické i negenetické povahy) ovlivňují vývoj individuálních rysů (jako je impulzivita a podrážděnost), které následně vedou k zločinu a ovlivňují zpět sociální prostředí)

Projevy následného ovlivnění sociálního prostředí individuálními rysy

- **popudliví jedinci pravděpodobněji vyprovokují negativní reakce u druhých osob a spíše se včleňují do negativních prostředí jako jsou delikventní skupiny vrstevníků**
- **individuální rysy a sociální prostředí interagují se zločinem - ke zločinu dochází tehdy, když se jedinci s rysy jako je podrážděnost a impulzivita vyskytují v prostředí, které vede ke zločinu**

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Typy integračních teorií

1. MIKROÚROVŇOVÉ

- integrují dvě či více teorií a snaží se vysvětlit individuální deviace

2. MAKOROÚROVŇOVÉ

- pokouší se vysvětlit míry zločinu ve skupinách, převážně ve společných termínech kulturních a strukturálních perspektiv jiných skupin

3. INTEGROJÍCÍ MAKROTEORIE S MIKROTEORIEMI

- popisují jednak způsoby, jak makro-proměnné ovlivňují kriminální chování jedinců a dále, jak tyto proměnné ovlivňují míry zločinu (pro míry kriminality využívají individuálního kriminálního chování)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Příklady MIKROÚROVŇOVÝCH teorií

Shaw a McKay - kombinuje elementy napětí, učení a teorie kontroly

Cohen - kombinuje napětí a diferenciální asociaci

(subkultury ovlivňují to, že tlačení jedinci více participují na zločinu tím, že samy vytvářejí deviantní subkulturu či se spojují v existující deviantní subkultury typu delikventní gang)

Cloward a Ohlin - kombinují napětí a diferenciální asociaci

(napětí samotné nemá za následek trvalé vzory zločinu pokud jedinci nemají přístup k deviantním subkulturám)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Příklady MAKROÚROVŇOVÝCH teorií

Messnera a Rosenfeldova teorie **institucionální-anomie**

integrují Mertonův makro-úrovňový důraz na kulturní systém (nеспoutané hledání peněz) se strukturálními argumenty, které jsou slučitelné s teorií sociální dezorganizace (nadvláda ekonomiky oslabuje stabilitu dalších institucí podílejících se na efektivní socializaci lidí a sankcionuje deviaci)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Kritika

**při kombinaci teorií je nemožné
neměnit původní teorie, které jsou
často protikladné, a tudíž
neslučitelné**

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Kritika

teorie napětí - motivace ke zločinu (frustrace a zlost, kterou jedinci zažívají) je proměnlivá (tato proměnlivost vysvětluje proměnlivost zločinu)

X

kontrolní teorie - motivace ke zločinu je konstantní, tj. bez ohledu na rozsah motivace ke zločinu, kdy proměny zločinu jsou vysvětlovány různou mírou sociálního tlaku či kontroly (lidé vysoce sociálně kontrolovaní nepáchají zločin na základně vlastní motivace, zatímco lidé nízce kontrolovaní tak činí)

OBECNĚ O INTEGROVANÝCH TEORIÍCH

- Kritika

diferenciální asociace - společnost je charakterizována kulturním konfliktem, kdy někteří jedinci jsou vystaveni definicím, které je vedou ke zločinu

X

sociálně kontrolní teorie - společnost je velmi konvenční a nutí lidi k participaci na zločinu, protože existují prokriminální definice (neefektivní socializace produkuje převážně amorální jedince, kteří věří, že zločin není ani dobrý ani špatný)

VYBRANÉ INTEGROVANÉ TEORIE

1. **INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA DELIKVENTNÍHO CHOVÁNÍ**
(D.S. Elliott, S.S. Ageton, R.J. Canter)
2. **INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE**
(T. P. Thornberry)
3. **TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY/OVLÁDÁNÍ** *(Ch.R. Tittle)*

Ad1) INTEGROVANÁ TEORETICKÁ PERSPEKTIVA

DELIKVENTNÍHO CHOVÁNÍ *(D.S. Elliott, S.S. Ageton, R.J. Canter)*

- integrace „od konce do konce“ tří hlavních sociologických teorií (*napětí, sociální kontroly a diferenciatní asociace/sociálního učení*)
- cílem zvážit příčiny delikventního a kriminálního chování a poskytnout konceptuální rámec integrující uvedené teorie do jednoduchého vysvětlujícího paradigmatu, který se vyhýbá tradičnímu zkreslení
- pozornost kladena na delikventy a na ty sociální procesy a rysy sociálních kontextů, které vytvářejí a udržují delikventní vzorce chování
- reagují na výsledky výzkumu National Youth Survey - dva hlavní způsoby delikvence:
  - *nízká sociální kontrola zvyšuje pravděpodobnost sdružování se s delikventními vrstevníky, což zvyšuje pravděpodobnost delikvence*
  - *vysoce sociálně kontrolovaní jedinci zažívají napětí, které snižuje jejich úroveň kontroly, a zvyšuje pravděpodobnost jejich sdružování s delikventními vrstevníky, a tím i delikvencí*

Ad1) - 2 skupiny příčin delikvence a faktory

vedoucí k del. chování

a. slabá pouta ke konvenční společnosti – b. vystavení a závazek ke skupině vykazují delikventní aktivitu (*=málo kontrolování jedinci participují s delikventními vrstevníky, což zvyšuje pravděpodobnost v lpění na vzoru delikvence*)

a. silná pouta ke konvenční společnosti – b. podmínky a zkušenosti zmírňují tato pouta a ve většině případů – c. vystavení a závazek ke skupinám páchajícím delikvenci (*=jedinci s vyšší sociální kontrolou mají zkušenosti, které oslabují jejich úroveň kontroly, mají neúspěch v dosažení konvenčních cílů - tito jedinci mohou opět být zahrnuti do delikventních skupin vrstevníků a navrátit se k delikvenci*)

1. **omezené příležitosti**
2. **selhávání v dosažení hodnotných cílů**
3. **negativní zkušenost s označováním a**
4. **sociální dezorganizace doma či v komunitě**

= zkušenosti, které mohou utlumit vztah (pouta) ke konvenčnímu sociálnímu řádu a mohou tak být kauzálními faktory v postupném vývoji vedoucímu k delikventnímu chování pro ty jedince, kterých rané socializační zkušenosti umožnily vytvořit silná pouta ke společnosti

„U těch jedinců, kteří jsou připoutáni ke společnosti odjak živa slabě tyto faktory pouta ke společnosti ještě oslabují, nejsou však nutně faktory, které mají za následek delikvenci“ (In: Cullen a Agnew, 2003:493-4))

Ad1) - 2 typy kontroly

(také Reiss (1951), Nye (1958) a Reckless (1967))

vnitřní (osobní) kontrola (*attachmenta a belief*)

= závazek, který zahrnuje osobní vztah ke konvenčním pravidlům, skupinám a institucím a na další úrovni reflektuje rozsah, ve kterém je možné pociťovat morální pouto k sociálním normám a pravidlům a stupni, ve kterém jsou tyto normy jako směrnice jednání internalizovány

vnější (sociální) kontrola (*Involvement a commitment*)

= zahrnutí a připoutání ke konvenčním skupinám a institucím jako je rodina, škola, vrstevnické sítě atd., kdy ti jedinci, kteří jsou zaměstnáni a aktivně participují na konvenčních sociálních rolích jsou vysoce integrováni

skupinová kontrola existuje ve formě sankčních sítí (formální a neformální pravidla a nařízení, kterými je regulováno chování)

Ad1) - 2 příčiny delikventních aktivit

1. **integrace tradiční kontrolní teorie a teorie sociálního učení**

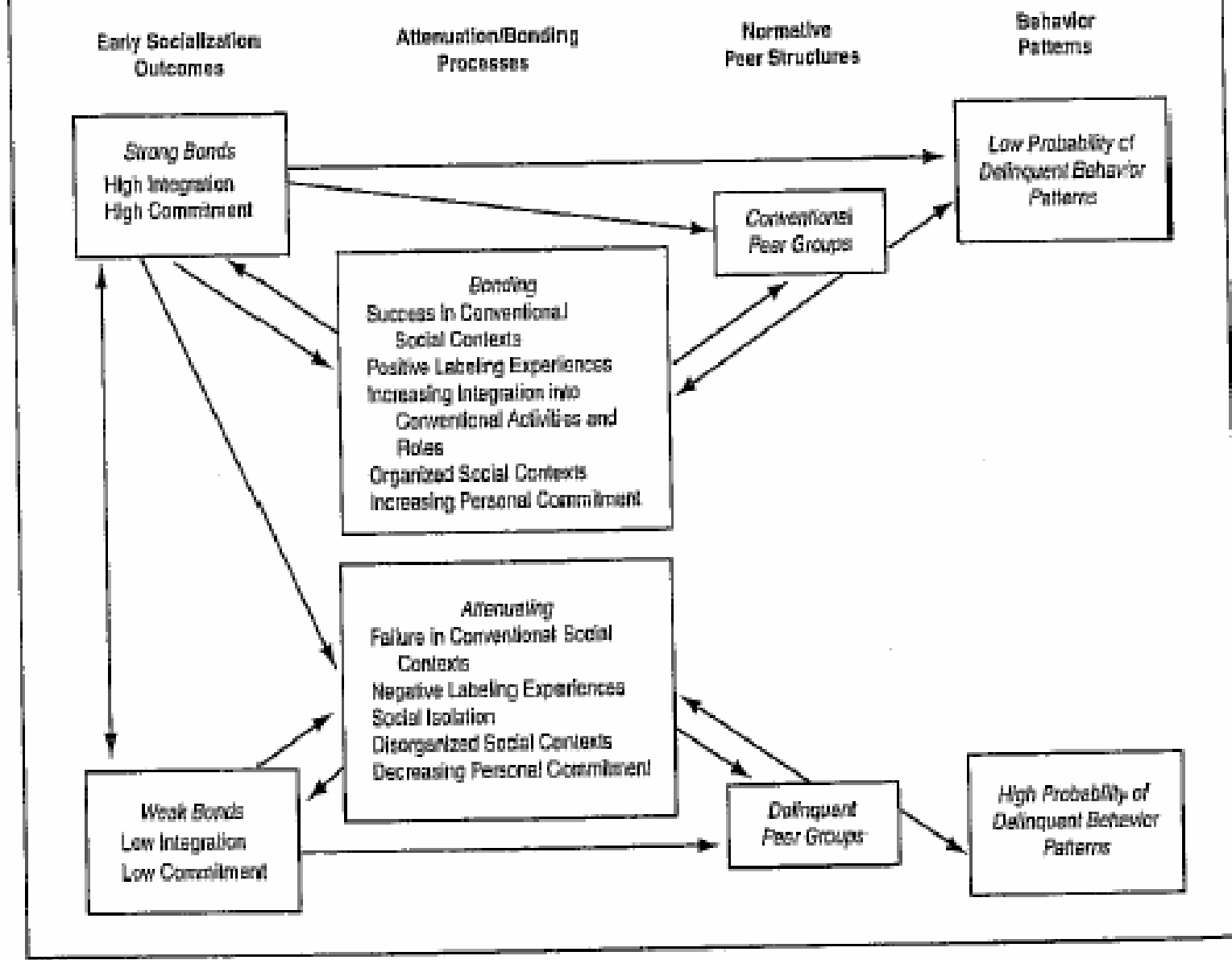
delikventní skupina vrstevníků - slabá integrace a slabý závazek k sociálnímu řádu - absence konvenčních tlaků na chování a vysoká zranitelnost charakterizují socializační zkušenosti, které ovlivňují delikventní vrstevnické skupiny během adolescence - v závislosti na přítomnosti a přístupnosti konvenčních a delikventních vrstevnických skupin někteří slabě svázaní mladí se připojí k delikventním skupinám, zatímco jiní si udrží dosavadní konformní vzore chování

Ad1) - 2 příčiny delikventních aktivit

2. integrace tradiční teorie napětí a sociálního učení

jedinci vyvíjí silné vazby ke konvenčnímu sociálnímu řádu jejich socializační zkušeností – potlačování či ochabování pout – zkušenost utlumování během adolescence zahrnuje osobní selhání při dosahování konvenčních cílů a ohrožení stability a koheze konvenčních sociálních skupin – jakmile jsou pouta efektivně oslabena, jedinec je svobodný ve zkoumání alternativních prostředků k dosažení cílů a participaci v delikventní nekonvenční skupině – je možná participace ve vrstevnických skupinách, které tolerují či podporují delikventní formy chování (tato participace však za určitých okolností není nutná)

Figure 44.1
Integrated Strain-Control Paradigm

Ad2) INTERAKČNÍ TEORIE DELIKVENCE *(T.P.Thornberry)*

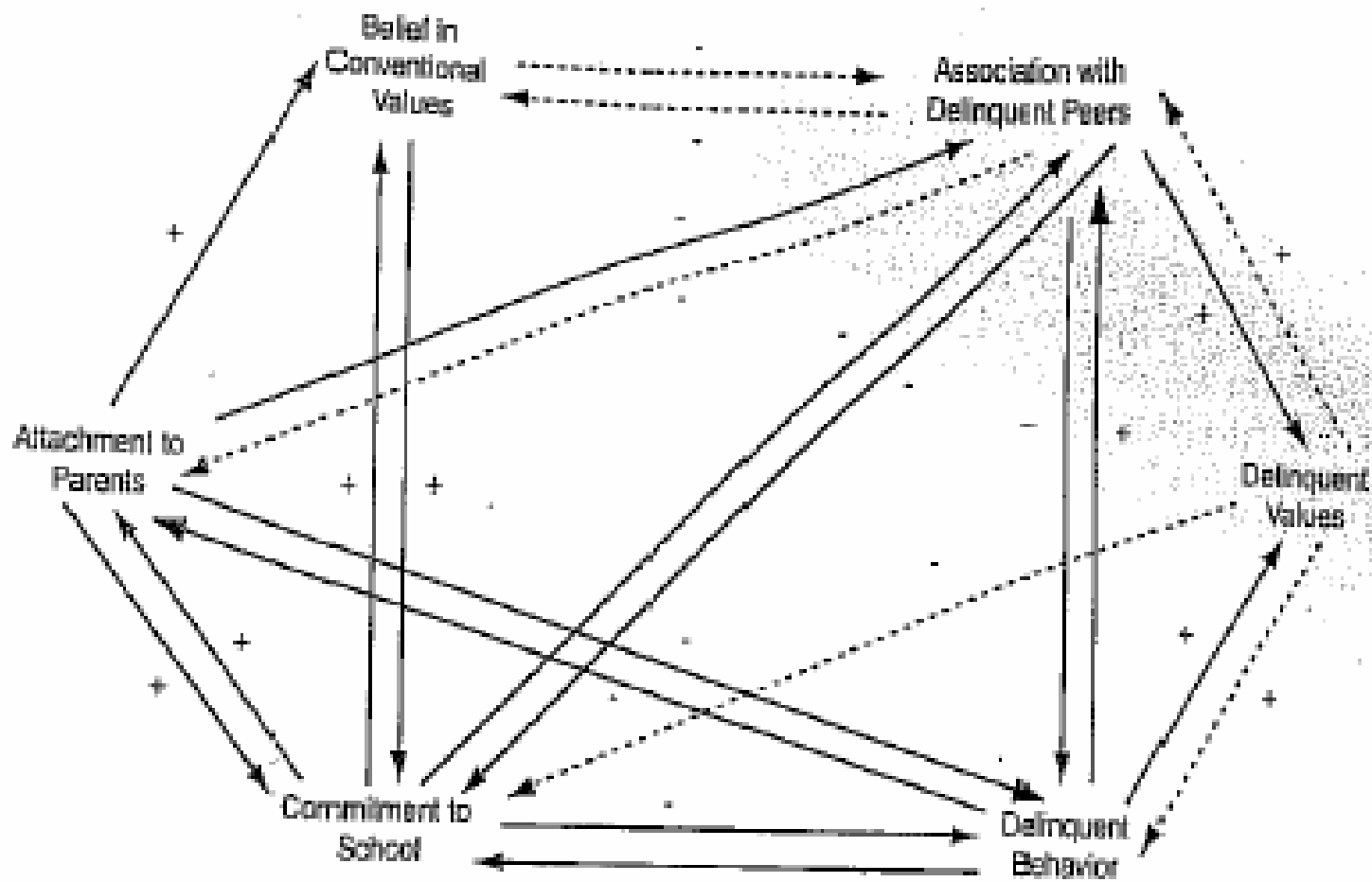
- **integrace konec-konec**
- **je formulována primárně na mikroúrovni (nediskutuje roli strukturálních proměnných jako je sociální třída a pohlaví)**
- **kombinuje kontrolní teorii s teorií učení**

1. **nízká sociální kontrola či oslabená sociální pouta vedou k delikvenci zvýšením pravděpodobnosti sdružování se s delikventními vrstevníky**
2. **mnohé proměnné mají reciproční kauzální efekt**
(např. rodinné pouto má příčinný vliv na školní pouto a to má efekt zpět na rodinné pouto – např. sdružování s delikventními vrstevníky zvyšuje pravděpodobnost delikvence a zároveň delikvence zvyšuje pravděpodobnost sdružování se s delikventními vrstevníky)
3. **reciproční kauzální efekty jsou důležité tím, že mnozí mladí jsou zahrnuti v širící se „příčinné struktuře“, která je vede k většímu a většímu příklonu k delikvenci**
4. **příčiny delikvence se mění v průběhu života**
(např. důležitost rodičovské vazby se snižují s dospělostí, zatímco nové proměnné (jako je pouto ke konvenčním aktivitám typu práce, vysoká škola, vojna aj.) vstupují do modelu)

Figure 45.1

A Reciprocal Model of Delinquent Involvement at Early Adolescence*

*Solid Lines represent stronger effects; dashed lines represent weaker effects.

Ad3) TEORIE ROVNOVÁŽNÉ KONTROLY

(Ch.R. Tittle)

- **nejkomplexnější a nejambicióznější teorií**
- **snaží se vysvětlit: (1) širokou paletu kriminálních a deviantních aktů (6 kategoriích); (2) zdali lidé participují na zločinu + jakého typu zločinu či deviace se týká**
- **zaměřuje se na individuální zločiny a deviace, i míry deviace v sociálních skupinách**

- **jádrem koncept ne/rovnováhy kontroly – situace, kdy jedinci mají bezprostřední zkušenost s tím, že jsou pod menší či větší kontrolou než kterou vykonávají na druhých**
- **koncept rovnováhy kontroly silně ovlivňuje jak predispozici k deviaci, tak i jedince nutí k deviaci**

- **lidé s deficitem kontroly (pod větší kontrolou nežli kterou mohou sami uplatnit) či s nadbytkem kontroly (pod menší kontrolou než mohou uplatnit) spíše páchají deviací a touto deviací mírní své deficity anebo rozšiřují její nadbytek - rozsah jejich deficitu kontroly či nadbytku kontroly ovlivňuje typ deviance, které se účastní**
- **nerovnováha kontroly ovlivňuje zločin, což je vysvětlitelné napětím, kontrolou a odstrašováním/teorie racionální volby**
- **zdali se jedinec zakoušející nerovnováhu kontroly angažuje na zločinu závisí na několika faktorech: a. individuální předpoklad k deviáci – b. situační provokace – c. příležitost páchat deviáci – d. přinucení k deviáci – e. náklady deviance – f. počet nahodilostí, tj. morálních věr**

